

**Inštitút pre stratégie a analýzy
Úrad vlády Slovenskej republiky**

29.10.2018

**Mind the Gap: Komparatívna analýza ekonomického rozvoja
slovenských regiónov**

(Policy brief)

Jan Fidrmuc (Brunel University a ISA, ÚV SR)

Kristína Gardoňová (ISA, ÚV SR)

Martin Hulényi (ISA, ÚV SR)

Alexandra Lešková (Ekonomická Univerzita v Bratislave a ISA, ÚV SR)

Veronika Zlaczká (ISA, ÚV SR)

Názory vyjadrené v tomto dokumente sú názory autorov a nemusia nevyhnutne predstavovať oficiálnu pozíciu Úradu vlády Slovenskej republiky.

Cieľom diskusných príspevkov ISA je podnecovať a zlepšovať odbornú a verejnú diskusiu na aktuálne témy.

Dokument neprešiel jazykovou úpravou.

Mind the Gap: Komparatívna analýza ekonomického rozvoja slovenských regiónov

Keďže verejné zdroje sú obmedzené, prioritizácia investícií je jednou z najdôležitejších otázok verejnej politiky. Do čoho obmedzené zdroje investovať? V čom zaostávame? Kde by mali investície najväčšiu pridanú hodnotu? Aby sme na tieto otázky vedeli odpovedať, musíme poznať nielen súčasný stav ekonomiky, ale aj vzdialenosť od dosiahnuteľného alebo ideálneho stavu. Tu však narážame na problém: neexistuje žiadne alternatívne Slovensko, s ktorým by sme sa mohli porovnávať.

S kým sa porovnávať?

Jednou z možností je porovnávať sa s najviac podobnými krajinami, ako napríklad s krajinami Višehradskej štvorky, s ktorými sme mali po páde komunizmu podobnú štartovaciu pozíciu, a ktoré prešli viac-menej podobným reformným procesom. Predpokladať, že Bratislavský kraj je totožný s českým krajom Hlavné mesto Praha, a Prešovský, napríklad, s Moravskosliezskym, je však problematické. Praha má viac obyvateľov a je situovaná bližšie k Nemecku; Ostrava, hlavné mesto Moravskosliezského kraja má zasa silnejšiu priemyselnú tradíciu ako Prešov.

Keďže pre štyri slovenské regióny (Bratislavský kraj, Západné Slovensko, Stredné Slovensko a Východné Slovensko) neexistujú dokonalé porovnávacie regióny, rozhodli sme sa ich vytvoriť sami pomocou metódy syntetickej kontroly. Princípom tejto metódy je nájsť takú kombináciu regiónov EÚ, ktorá by sa čo najviac podobala na jednotlivé slovenské regióny. Inak povedané, pre každý slovenský región sme identifikovali vážený priemer ostatných európskych regiónov tak, aby vývoj HDP na obyvateľa tohto váženého priemeru čo najlepšie kopíroval vývoj HDP na obyvateľa daného slovenského regiónu počas sledovaného obdobia. Bratislavský kraj teda neporovnáваме s českým krajom Hlavné mesto Praha, ale s kombináciou mestských regiónov, ako sú Stredné Maďarsko (ktoré zahŕňa Budapešť), Brémy, Praha a Bukurešť, a v menšej miere aj časti Grécka, Poľska, Bulharska, Fínska a Rumunska. Rovnaký postup bol použitý pri identifikácii klonov zvyšných troch krajov.

Výsledkom našej snahy je vytvorenie špecifickej porovnávacej skupiny osobitne pre každý slovenský región. Toto porovnanie je preto ideálne na posúdenie napredovania alebo zaostávania regiónu voči svojmu klonu, pričom porovnáваме úroveň vyspelosti regiónu v 11 oblastiach a 45 indikátoroch.

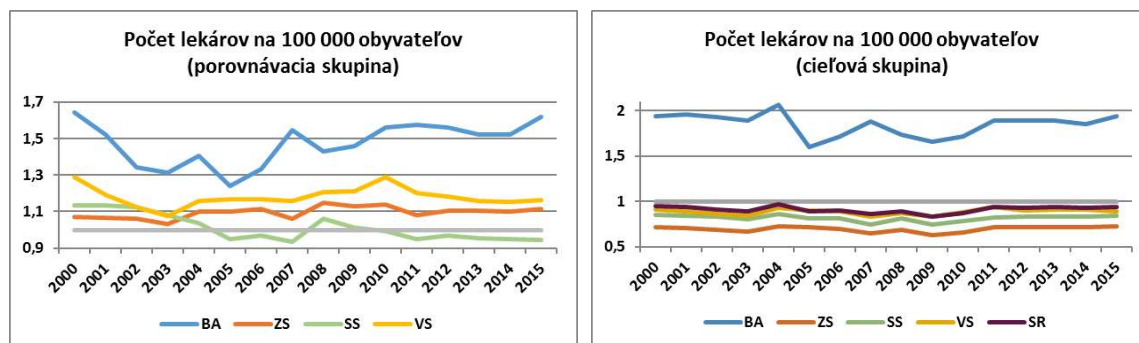
Keďže tento prístup neumožňuje porovnávať regióny navzájom, vytvorili sme aj akúsi umelú métu (cieľovú skupinu) z vyspelých ekonomík západnej a severnej Európy na základe počtu obyvateľov. Za slovenské hodnoty sme považovali priemerné hodnoty za jednotlivé slovenské regióny. Údaje sme čerпали z regionálnej databázy Eurostat za obdobie 2000 až 2015.

Napredujeme alebo zaostávame?

Pri identifikácii napredujúcich alebo zaostávajúcich sektorov sme sa pozerali na rozdiel medzi súčasným stavom a porovnávacou alebo cieľovou skupinou. Konkrétne, pozreli sme sa na 45 indikátorov v 11 sledovaných sektoroch za obdobie 2000 až 2015 (ukážka interpretácie v Boxe 1). Keďže v tomto stručnom prehľade nie je možné zhrnúť všetky naše výsledky oddelene za jednotlivé regióny, snažili sme sa vybrať tie najzaujímavejšie a najrelevantnejšie v každej kategórii.

Box 1: Príklad interpretácie vývojových grafov porovnávacej a cieľovej skupiny

Aká je dostupnosť zdravotnej starostlivosti? Vo všetkých slovenských regiónoch je ukazovateľ *Počet lekárov na 100 000 obyvateľov* dlhodobo nad úrovňou priemeru porovnávacej skupiny. Jedinú výnimku tvorí Stredné Slovensko, ktorého hodnoty medzi rokmi 2000 – 2015 oscilujú okolo hodnoty 1, t.j. zhodujú sa s hodnotami porovnávacej skupiny. Najpriaznivejšie výsledky dnes dosahuje Bratislavský kraj, ktorý sa nachádza na úrovni 1,6 násobku porovnávacej skupiny, pričom v roku 2004 to bol 1,2 násobok *Počtu lekárov na 100 000 obyvateľov* porovnávacej skupiny. V porovnaní s cieľovou skupinou je situácia opäť najpriaznivejšia v Bratislavskom kraji, ktorý dosahuje takmer dvojnásobok hodnoty cieľovej skupiny. Ostatné regióny vrátane Slovenska ako takého sa však nachádzajú pod úrovňou cieľovej skupiny. Najhoršie je na tom však Západné Slovensko, ktoré dosahuje približne 70% z hodnôt cieľovej skupiny. Na základe toho môžeme povedať, že dostupnosť zdravotnej starostlivosti na Slovensku je síce lepšia (alebo minimálne rovnaká) ako v porovnateľných regiónoch, ale s výnimkou Bratislavského kraja zaostáva za vyspelými západoeurópskymi krajinami.

Celá analýza je dostupná na webovej stránke Inštitútu pre stratégie a analýzy: <http://www.vlada.gov.sk/institut-pre-strategie-a-analyzy-isa/>.

Socio-ekonomická situácia

Žiadny región neprekonal výsledky cieľovej skupiny v indikátore *HDP na obyvateľa v súčasných trhových cenách*, aj keď Bratislavský kraj sa k nej výrazne približuje. **Zároveň** má Bratislavský kraj výrazný náskok oproti iným slovenským regiónom. Od roku 2009 sa situácia výraznejšie zhoršuje v rámci *Podielu osôb v hmotnej núdzi na celkovom počte obyvateľov*. Najväčší pokrok oproti svojej porovnávacej skupine v tomto indikátore zaznamenáva Východné Slovensko. Celkovo najlepšie výsledky dosahuje región Západné Slovensko, ktorý prevyšuje svoju porovnávaciu skupinu až 2-násobne, a to aj v indikátore *Počet ľudí ohrozených chudobou*. Na druhej strane, Bratislavský kraj sa oproti svojej porovnávacej skupine od roku 2009 zhoršuje.

Demografia

V rámci kategórie Demografia existujú minimálne odchýlky v indikátoroch *Očakávaná dĺžka života* či *Počet živonarodených na 1000 obyvateľov* medzi slovenskými regiónmi. Najlepšie výsledky dosahujú regióny Bratislavský kraj a Východné Slovensko, a to v porovnaní so svojou porovnávacou skupinou, ako aj s cieľovou skupinou. Bratislavský kraj zaznamenáva vzostup v *Očakávanej dĺžke života - ženy* od roku 2010, no dlhodobo za najlepšie vyvíjajúci sa región v demografických indikátoroch môžeme označiť východoslovenský región. Západné a Stredné Slovensko zaostávajú oproti cieľovej skupine, avšak rozdiely vo výsledkoch sú veľmi nízke.

Poľnohospodárstvo

V rámci premenných *Počet hovädzieho dobytku* a *Produkcia mliečnych produktov* výrazne dominuje región Západného Slovenska. Aj keď niekoľkonásobne prevyšuje svoju porovnávaciu skupinu, spolu s ostatnými regiónmi dosahuje veľmi slabé výsledky oproti cieľovej skupine. Spolu so západoslovenským regiónom Bratislavský kraj má najlepšie výsledky vo *Výmere ornej pôdy* a v *Ekonomických účtoch za poľnohospodárstvo v základných cenách na obyvateľa*, kde tieto regióny 1 až 2-násobne prevyšujú svoju porovnávaciu, ako aj cieľovú skupinu. Stredné Slovensko dosahuje najlepšie výsledky v indikátore *Pomer celkovej rozlohy fariem k rozlohe regiónu*, v ktorom, naopak, Bratislavský kraj výrazne zaostáva. Všetky slovenské regióny dosahujú nedostačujúce výsledky v porovnaní s porovnávacími skupinami v oblasti *Počet ľudí zamestnaných na farmách na plný úväzok*.

Životné prostredie

Východné Slovensko dosahuje veľmi dobré výsledky v indikátore *Vyprodukovaný odpad v 1000 tonách na obyvateľa* - svoju porovnávaciu aj cieľovú skupinu predbieha až 3-násobne. Najhoršie je na tom Bratislavský kraj, v ktorom sa produkuje najviac odpadu na obyvateľa. V *recyklácii odpadu (v 1000 tonách na obyv.)* vykazuje Stredné Slovensko veľmi dobré výsledky, a to najmä na začiatku sledovaného obdobia. Oproti cieľovej skupine však všetky regióny výrazne zaostávajú. V priemere sa na Slovensku podarí recyklovať len jednu desatinu odpadu oproti cieľovej skupine. Indikátor *Počet klimatizovaných dní* má len informatívny charakter. Najmenej potrebné bolo v letnom období klimatizovať budovy na Strednom Slovensku, oproti svojej porovnávacej skupine, najviac, naopak, v Bratislavskom kraji, čo prirodzene vyplýva z geografickej povahy regiónov.

Doprava

V rámci Dopravy sme sledovali indikátory *Zranení pri dopravných nehodách*, kde Slovensko ako celok, a najmä Bratislavský kraj, dosahuje 3-násobne lepšie výsledky ako porovnávací a cieľová skupina. Všetky regióny zaznamenali zlepšenie počas sledovaného obdobia. V indikátore *Obete dopravných nehôd* môžeme konštatovať, že Slovensko má priaznivý vývoj, avšak stále nedosahuje výsledky cieľovej skupiny. V Bratislavskom kraji, v porovnaní s jeho porovnávacou skupinou, je najviac smrteľných dopravných nehôd. Premenné *Diaľnice (na km²)* a *Cestná sieť (na km²)* vykazujú veľmi zlé výsledky v porovnaní s cieľovou skupinou. Slovensko dosahuje hodnoty približne jednej desatiny hodnôt cieľovej skupiny, čo sa týka výstavby diaľnic. Mierne zlepšenie, na polovicu hodnoty cieľovej skupiny, dosiahlo Slovensko pri výstavbe cestnej siete, vynímajúc diaľnice.

Digitálna ekonomika

V oblasti Digitálnej ekonomiky sa nám podarilo získať údaje za indikátory *Domácnosti pripojené na internet - % zo všetkých domácností*, *Jednotlivci používajúci internet na interakciu s verejnými autoritami - porovnanie s predchádzajúcim rokom a ako % zo všetkých jednotlivcov*. V prvom indikátore zaznamenávame nadpriemerný vývoj vo všetkých slovenských regiónoch, avšak najrýchlejší na Východnom Slovensku, oproti svojim porovnávacím skupinám. Naopak, oproti cieľovej skupine zaostáva celé Slovensko s malou výnimkou Bratislavského kraja počas krátkeho obdobia v roku 2012, odkedy sa situácia zhoršuje. Vývoj ostatných dvoch indikátorov je takmer totožný. Západné Slovensko jednoznačne prevyšuje ostatné regióny, teda najviac ľudí z daného regiónu využíva internet na interakciu s verejnými autoritami. Všetky regióny, naopak, výrazne zaostávajú oproti cieľovým hodnotám, pričom aktuálne dosahujú asi polovicu hodnôt cieľovej skupiny.

Vzdelávanie

V kategórii Vzdelávanie máme dostupný údaj iba o jednom ukazovateli – *Predčasne ukončenej školskej dochádzke*, pre *ženy, mužov* a *spolu*. Nadpriemerný vývoj vo všetkých kategóriách analyzovaného indikátora bol zaznamenaný v každom slovenskom regióne v porovnaní s porovnávacími, ako i cieľovou skupinou. Nevidíme významný rozdiel v predčasnom ukončení školskej dochádzky medzi *ženami* a *mužmi*. Najlepšie je na tom Západné Slovensko, v ktorom študenti predčasne odchádzali zo školy 3 až 4 krát menej často ako v porovnávací skupine. Naopak, najväčšie zhoršenie situácie nastalo na Východnom Slovensku, kde začiatkom sledovaného obdobia *ženy* predčasne ukončovali školskú dochádzku 7 krát častejšie ako v porovnávací skupine. V roku 2015 výsledky klesli na úroveň porovnávací skupiny, a dokonca pod úroveň cieľovej skupiny, a to u všetkých kategórií.

Turizmus

V oblasti Turizmu bolo vyhodnocovaných 5 indikátorov. Najlepšie výsledky jednoznačne vykazuje región Stredné Slovensko, či už v *Celkovej návštevnosti ubytovacích zariadení* alebo v *Návštevnosti ubytovacích zariadení rezidentmi*, kde ako jediný región prevyšujú svoju porovnávací skupinu. Avšak, podobne ako ostatné regióny, Stredné Slovensko zaostáva za cieľovou skupinou. V indikátore *Počet strávených nocí v ubytovacích zariadeniach nerezidentmi* v porovnaní s cieľovou skupinou najlepšie výsledky dosahuje Bratislavský kraj, ktorý ju ako jediný prevyšuje. Západné Slovensko prevyšuje svoju porovnávací skupinu 2-násobne, ostatné regióny sa nachádzajú hlboko pod ich hodnotami. Avšak najhorší výsledok celkovo v našej štúdii vykazuje indikátor *Počet strávených nocí v ubytovacích zariadeniach rezidentmi*, kde ani jeden región nedosiahol 1% z hodnôt cieľovej skupiny, čo znamená, že Slováci nevyužívajú dostatočne často ubytovacie zariadenia vo svojej krajine.

Zdravotníctvo

V rámci Zdravotníctva sme sa pozerali na 3 indikátory. Východné Slovensko dosahovalo najlepšie výsledky v *Počte úmrtí smrťou inou ako prirodzenou*, kde 1,2 krát menej ľudí zomrelo smrťou inou ako prirodzenou oproti porovnávacej, ako i cieľovej skupine. Bratislavský kraj dosiahol jednoznačne najlepšie výsledky v indikátoroch *Počet lekárov na 100 000 obyvateľov* a *Počet farmaceutov na 1 000 obyvateľov*, kde ako jediný prevýšil aj svoju porovnávacu aj cieľovú skupinu. Druhé najlepšie výsledky dosahuje Východné Slovensko. Najhoršie v kategórii Zdravotníctvo je Stredné Slovensko, ktoré hlboko zaostáva za priemerom porovnávacej skupiny, ako i Slovenska ako celku.

Kriminalita

Kriminalita bola sledovaná a hodnotená na základe štyroch indikátorov. Ukazovateľ *Počet vrážd na obyvateľa* zaznamenal najlepší vývoj v regióne Stredného a Východného Slovenska v porovnaní s príslušnými porovnávacími skupinami. Na druhej strane všetky regióny a Slovensko ako celok dosiahli horšie výsledky ako ich cieľová skupina. Vývoj indikátorov *Počet lúpeží na obyvateľa*, *Počet vlámaní do súkromných objektov na obyvateľa* dosiahli v porovnaní s porovnávacou a cieľovou skupinou veľmi dobré výsledky ako i *Počet krádeží motorových vozidiel na obyvateľa* v porovnaní s cieľovou skupinou. Jediný región Východné Slovensko, v ostatne spomínanom indikátore, dosiahol počas celého analyzovaného obdobia lepšie výsledky ako jeho porovnávacia skupina. Vo všeobecnosti je možno konštatovať, že vo všetkých vyššie uvedených indikátoroch dosahuje SR a jej regióny veľmi dobre výsledky. Pozitívne výsledky v oblasti kriminality v takmer všetkých slovenských regiónoch reflektujú aktuálne bezpečnú situáciu oproti iným európskym regiónom.

Veda a výskum

Medzi pomerne často diskutované témy verejného života patrí aj oblasť vedy a výskumu. V indikátoroch zachytávajúci ľudský kapitál (t. j. *Celkový počet zamestnancov vo vede a výskume ako % populácie*, *Osoby pracujúce vo vede a výskume s univerzitným vzdelaním ako % populácie*, *Osoby s univerzitným vzdelaním ako % aktívnej populácie*, *Osoby pracujúce vo vede a výskume vo všetkých sektoroch ako % populácie*) výrazne napreduje Bratislavský kraj, a to aj v prípade porovnávacej, aj cieľovej skupiny. Slovenská republika nedosahuje úroveň cieľovej skupiny a výrazne za ňou zaostáva. V oblasti finančného zabezpečenia aktivít spojených s vedou a výskumom (t. j. *Celkové výdavky na vedu a výskum vo všetkých sektoroch ako % HDP*, *Celkové výdavky na vedu a výskum v súkromnom sektore ako % HDP* a *Celkové výdavky na vedu a výskum vo vládnom sektore ako % HDP*) napreduje v posledných rokoch sledovaného obdobia región Stredného Slovenska v porovnaní s porovnávacou skupinou. Výnimku tvorí indikátor *Celkové výdavky na vedu a výskum vo vládnom sektore ako % HDP*, kde Stredné Slovensko výrazne zaostáva za svojou porovnávacou skupinou. Naopak, ostatné slovenské regióny v danom ukazovateli výrazne napredujú. Slovenské regióny v prípade ukazovateľov zachytávajúci celkové výdavky na vedu a výskum vo všetkých sektoroch a v súkromnom sektore nedosahujú cieľovú skupinu.

Investujme do cestnej infraštruktúry, výskumu a vývoja a turizmu

V porovnaní s podobnými (alternatívnymi) európskymi regiónmi sa zlepšuje socio-ekonomická situácia a úroveň zdravotníctva. V oblasti digitálnej ekonomiky slovenské regióny dobiehajú cieľovú skupinu, avšak pomalšie ako v prípade príslušných porovnávacích skupín. Zároveň na údajoch o kriminalite vidieť, že slovenské regióny sú v porovnaní s inými európskymi regiónmi relatívne bezpečné. Napriek týmto pozitívnym výsledkom slovenské regióny v iných oblastiach zaostávajú za porovnateľnými európskymi regiónmi, a to najmä v cestnej infraštruktúre, výskume a vývoji či turizme. Znepokojujúci je fakt, že v týchto oblastiach sa nejavia znaky zlepšovania súčasnej situácie. Výsledky našej analýzy môžu byť použité na identifikovanie oblastí, ktoré by mali byť adresované hospodárskou politikou a investičnými stratégiami či Európskymi štrukturálnymi a investičnými fondmi.